

AKO ZAPÁJAŤ NEORGANIZOVANÚ VEREJNOSŤ?

inšpiratívne príklady
občianskych zhromaždení
v európskych mestách

Matúš Lukačovič & Linda Zuzčáková

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

AKO ZAPÁJAŤ NEORGANIZOVANÚ VEREJNOSŤ?

inšpiratívne príklady
občianskych zhromaždení
v európskych mestách

Matúš Lukačovič & Linda Zuzčáková

AKO ZAPÁJAŤ NEORGANIZOVANÚ VEREJNOSŤ?

inšpiratívne príklady občianskych zhromaždení v európskych mestách

text © Matúš Lukačovič, Linda Zuzčáková

Zodpovedná redaktorka: Alena Petrželková
Jazyková korektúra: Ivana Gibová
Obálka a grafický dizajn © Zuzana Chmelová

Bratislava 2023

ISBN 978-80-89051-91-5

Publikácia je súčasťou národného projektu Podpora partnerstva a dialógu
v oblasti participatívnej tvorby verejných politík II.

Tento dokument je financovaný z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu
cez OP Efektívna verejná správa.

Vážené čitateľky, vážení čitatelia, milé priateľky a milí priatelia (občianskej) participácie a otvoreného vládnutia,

v rukách držíte unikátnu publikáciu, ktorá vás ako prvá na Slovensku prevedie svetom občianskych zhromaždení. Katalóg inšpiratívnych príbehov dobrej praxe ponúka desať konkrétnych príkladov, ako sa mestá z rôznych krajín Európy rozhodli dôverovať svojim občanom, obyvateľom a obyvateľkám v celej škále rozličných tém. Veľmi prakticky sa dozvieme, ako môžu vyzeráť rôzne podoby zapojenia obyvateľiek a obyvateľov do zásadných otázok, ktorými v našich obciach a mestách žijeme každý deň.

Z vypočutia hlasov neorganizovanej verejnosti – našich hlasov – benefitujeme všetci. Dostávame možnosť diskutovať o výzvach, ktoré nás v miestach, kde pracujeme či žijeme, zaujímajú. Našimi skúsenosťami môžeme prispieť k hľadaniu riešení na dnešné, ale aj budúce problémy. Spoločne sa môžeme učiť počúvať názory iných, vžiť sa do ich situácie. Cez občianske zhromaždenia vieme „žiť“ demokraciu a naše mestá a obce môžu rozvíjať otvorené vládnutie v tej najpriamejšej forme – ako vládnutie, ktoré je robené s ľuďmi a pre ľudí.

Inšpirácia zo zahraničia je veľmi dôležitá a potrebná, ale stále je to len inšpirácia. Nebojme sa nasledovať príklad Trnavy, ktorý nájdete aj v tejto publikácii – a začnime využívať občianske zhromaždenia, pýtať sa na názory, skúsenosti a zážitky našich kamarátov a kamarátok, susedov a susediek, známych či neznámych, ktorých „u nás“ denne stretávame na ulici, v obchodoch, v kaviarňach.

Prajem si, aby sa táto publikácia stala pre vás nielen pracovným zošitom – často čítaným, ochytným, popodčiarkovaným, s otáznikmi, výkričníkmi a záložkami, ale aj využitým námetom na príbeh toho vášho občianskeho zhromaždenia.

OBSAH

Úvod // 7

Participatívna a deliberatívna demokracia // 8

Občianske zhromaždenie v kocke // 26

Inšpiratívne občianske zhromaždenia v Európe // 32

1. Verejné priestory // 34

2. Mestské politiky // 40

3. Riešenie problémov // 46

4. Rozvoj mesta // 52

5. Stále zhromaždenia // 58

Ako je to na Slovensku // 64

Záver // 68

Zoznam expertných organizácií // 69

Zdroje // 70

Sused, kamarátka, kolega, cestujúci, obyvateľ, občan. Individuálne osoby, verejnosť, ktorá nie je súčasťou žiadneho združenia, spolku či inak formálne zoskupená, tvorí dominantnú časť našej spoločnosti. Táto takzvaná „neorganizovaná verejnosť“ je však na Slovensku v mnohých prípadoch prehlíadaná a nie je systematicky zapájaná do tvorby politik a vecí verejných.

Riešením na vyplnenie tohto prázdneho miesta na poli participácie môže byť deliberatívna demokracia, prezývaná aj deliberácia, v rámci ktorej je využívaná špecifická metóda občianskych zhromaždení. Ide o kvalitatívnu metódu, ktorá slúži na inovatívne zapojenie bežných obyvateľov do procesu tvorby politik a na riešenie problémov rozdeľujúce spoločnosť. Vo svete sa tento nástroj používa na všetkých úrovniach vládnutia, od lokálnej, regionálnej a národnej až po medzinárodnú. Správne nastavená deliberácia môže viesť k lepším výsledkom verejných politik, umožňuje verejným činiteľom robiť ťažké rozhodnutia a zároveň sa vyhnúť polarizácii v spoločnosti, a v neposlednom rade posilňuje dôveru medzi verejnosťou a štátom, krajom či mestom.

V nasledujúcej publikácii sme sa zamerali na inšpiratívne občianske zhromaždenia na tej najnižšej úrovni vládnutia, na úrovni miest. Je to prostredie, kde sa riešia každodenné problémy a prijímajú sa rozhodnutia priamo ovplyvňujúce život obyvateľov. Na nasledujúcich stránkach objavíte príklady občianskych zhromaždení z desiatich miest naprieč celou Európou. Menšie, ale aj väčšie mestá na západe či východe Európy riešia často rovnaké problémy ako mestá na Slovensku. Nahliadnite, akým spôsobom sa rozhodli zapojiť svojich obyvateľov do diskusií s cieľom nájsť riešenia, ktoré nespôsobia rozkol v komunite, ale, naopak, všeobecný súhlas.

**PARTICIPATÍVNA
A DELIBERATÍVNA
DEMOKRACIA**

Ideálna občianska spoločnosť, ktorá je odolná a silná, odzrkadľuje vzájomné prepojenie jednotlivcov a skupín s rôznou mierou formálnosti a štruktúry. Silná občianska spoločnosť je znakom zdravej demokracie. Smernice Rady Európy pre občiansku participáciu jasne uvádzajú, že organizácie občianskej spoločnosti sú kľúčovými aktérmi v demokratických systémoch, avšak občianska spoločnosť často čelí výzvam a jej legitímnosť je niekedy spochybňovaná.

Častým argumentom je, že dnešné formálne systémy vládnutia sú prinajlepšom príliš zhovievavé voči mocným korporátnym hlasom na úkor občanov, alebo sú priam skorumpované a nedôveryhodné. Tu je potrebná opatrnosť v tom zmysle, že to tak mnohokrát v histórii bolo. Napriek tomu treba poznamenať, že **mnohí politici a tvorcovia politik dnes cítia, že musia čoraz viac reagovať na angažovanú verejnosť, ktorá požaduje nielen zmenu, ale aj možnosť vyjadriť sa k tomu, ako k danej zmene má dôjsť.** Časť tejto angažovanosti občanov súvisí s nárastom populizmu a vznikom nových sociálnych hnutí. Najmä v druhom prípade sa dosiahol prienik do oblastí politiky, čo viedlo k tomu, že otázky súvisiace s klímou boli prvou voľbou pre deliberatívne iniciatívy, napríklad vo Francúzsku a Spojenom kráľovstve.

Už dlhší čas dochádza aj k posunu smerom k profesionalizácii občianskej spoločnosti. Deliberatívna demokracia by mohla byť príležitosťou vniesť jednotlivých občanov priamo do politického alebo legislatívneho procesu spôsobom, ktorý priamočiarejšie odprezentuje ich názory a skúsenosti.

Správne uskutočnená participatívna a deliberatívna demokracia nie je spôsobom na upokojenie verejnej nálady, ani metódou obchádzania iných „odborných“ hlasov, ale niečím, čo by mohlo viesť k pohotovejším službám, silnejšiemu sociálnemu kapitálu a menšiemu odpútaniu sa od demokratického procesu.¹

PARTICIPATÍVNA DEMOKRACIA²

Participatívna demokracia dopĺňa a podporuje zastupiteľskú demokraciu. Občania, ktorí cítia, že majú slovo pri rozhodnutiach, ktoré ich ovplyvňujú, dané rozhodnutia skôr prijímajú a viac dôverujú svojej vláde a voleným zástupcom. **Rada Európy zdôrazňuje, že občianska participácia pri rozhodovaní**

¹ Zdroj: European Committee on Democracy and Governance (2023), Report on deliberative democracy, s. 9

² Zdroj: European Committee on Democracy and Governance (2023), Report on deliberative democracy, s. 10-11

na všetkých úrovniach vlády je jedným z predpokladov fungujúcej demokratickej spoločnosti. Je to spôsob posilnenia demokratickej bezpečnosti, podpory lepšieho rozhodovania a prispenia k silnejšiemu vládnutiu.

Zameranie politického rozhodovania by malo brať do úvahy záujmy a názory občanov a mať na zreteli verejný záujem. Participatívna demokracia ponúka techniky, prostredníctvom ktorých sa ľudia môžu zapojiť do politického procesu. Záujmy občanov sú základom pre zmenu a práve to participatívna demokracia umožňuje – dáva občanom príležitosť zúčastniť sa na procesoch rozhodovania medzi voľbami a možnosť docieľiť zmeny. Smernice Rady Európy pre občiansku participáciu na politickom rozhodovaní uvádzajú, že občianska participácia vyžaduje vzájomný rešpekt medzi všetkými aktérmi, musí rešpektovať nezávislosť mimovládnych organizácií a postavenie verejných orgánov. Musí byť otvorená, transparentná, zodpovedná a pohotová – vrátane poskytovania primeranej a včasnej spätnej väzby. Participatívna demokracia musí byť inkluzívna a založená na princípoch nediskriminácie, rovnosti a dostupnosti.

Občianska participácia by mala usilovať o poskytovanie, zhromažďovanie a smerovanie názorov jednotlivcov, buď priamo, alebo prostredníctvom mimovládnych organizácií a/alebo zástupcov občianskej spoločnosti, a mala by zabezpečiť vecnú výmenu informácií a názorov s cieľom informovať o rozhodovacom procese, aby boli uspokojené verejné potreby. Existujú rôzne úrovne participatívnej demokracie, od poskytovania informácií, konzultácií a dialógu po spoluvytváranie a partnerstvá, a existuje mnoho metód a modelov pre realizáciu participácie. Na dosiahnutie autentickej angažovanosti a maximalizácie potenciálu dosiahnuť užitočný výsledok je potrebné rozlišovať vhodnosť dostupných modelov participácie. Jedno riešenie nevyhoví všetkým a to, čo funguje na určitom mieste alebo v určitom čase, je určené viacerými faktormi. Rozličné metódy majú rôzne silné a slabé stránky. Online platforma Rady Európy BePART poskytuje odborníkom z verejných inštitúcií a občianskej spoločnosti priestor na zdieľanie rôznych príkladov participatívnych iniciatív a získaných skúseností.

Spektrum demokratických aktivít siaha od pasívnych (komunikujúcich navonok) cez participatívne (zapájajúce ľudí) až po deliberatívne (nechávajúce ľudí robiť/navrhovať rozhodnutia). Pred „informovaním“ existujú aj úrovne, ktoré možno najlepšie opísať ako „neparticipácia“. Na tom, čo by sa mohlo považovať za nižšie úrovne participácie, nie je vo svojej podstate nič zlé; sú cennými súčasťami súboru demokratických praktík. V skutočnosti môžu byť metódy použité spoločne, často postupne. To dáva do kontextu nižšie uvedená tabuľka, odvodená zo Spektra verejnej participácie IAP2, ktorá popisuje **rebríček participácie** a dáva ho do súladu so vzorkou participatívnych a deliberatívnych metód:

Úroveň	Metóda	Popis	Výhody	Riziká
Informovanie	Mediálna kampaň	Zabezpečuje povedomie širokej verejnosti o danom probléme.	Informuje ľudí o jednotlivých problémoch.	Neexistuje priestor na participáciu ani zapojenie sa, iba na reakciu.
Konzultácie	Písomná konzultácia	Tradičná metóda, ktorá môže byť ľahko rozšírená online a do nových médií.	Široká škála názorov v priebehu dlhšieho časového obdobia.	Chýba deliberatívny prvok; môže byť vnímaná ako príliš formálna; uprednostňuje osoby s dobrými zdrojmi.
	Poradné skupiny	Malé priebežné referenčné skupiny odborníkov a zainteresovaných strán.	Zameraná diskusia na tému.	Obmedzené časom a priestorom; pritiaľhu obvyklých účastníkov a môžu byť dominované.
Zapájanie	Zasadnutia miestnych samospráv	Prezenčné verejné zasadnutia (alebo ich digitálne online ekvivalenty).	Zhromaždenie ľudí pre vypočutie rôznych názorov.	Obmedzené časom a priestorom; pritiaľhu obvyklých účastníkov a môžu byť dominované.
	Fokusové skupiny (skupiny pre špecifické témy)	Malá skupina, zameraná na kvalitatívne diskusie.	Analyzovanie konkrétnych problémov.	Nezvyknú byť reprezentatívne.
	Crowdsourcing (zber nápadov od verejnosti)	Kolektívne zbiera a hodnotí (alebo triedi) nápady online.	Prináša kreatívne a originálne nápady a umožňuje verejnosti hodnotiť a prioritizovať.	Nápady môžu byť dominované a hlasovanie skreslené kampaňami záujmových skupín.
Spolupráca	Občianske poroty	Poroty alebo panely môžu byť zvolané, aby si vypočuli dôkazy, poradili sa a dali odporúčania. Typicky ide o menšiu kohortu a kratší proces ako občianske zhromaždenie.	Reprezentatívne, deliberatívne a schopné vypočúť širokú škálu hlasov.	Vyžaduje silné procesy a metódy alebo hrozí riziko zlyhania.
	Občianske zhromaždenia	Reprezentatívna skupina, ktorá sa stretne, aby prediskutovala problém a dospela k riešeniu.	Vhodné na hĺbkové diskusie o komplexných témach, v ktorých je potrebné dosiahnuť odôvodnený a objektívny záver.	Časovo náročné a nákladné. Musia byť zapojené do formálneho politického procesu, aby mali hodnotu.
	Susedské fóra	Osobné stretnutia malých skupín, zvyčajne s účasťou občanov, úradníkov a zástupcov.	Miestne problémy a diskusia v malých skupinách. V najlepšom prípade môže posilniť miestne komunity, aby konali samy za seba.	Obmedzené časom a priestorom; pritiaľhu obvyklých účastníkov a môžu byť dominované.
Posilňovanie	Participatívne rozpočtovanie	Hoci sa môže líšiť v zameraní a rozsahu (od zapájania k posilňovaniu), participatívne rozpočtovanie znamená zhromažďovanie komunit pre alokáciu rozpočtu na iniciatívy alebo služby, ktoré ich priamo ovplyvňujú.	Informované rozhodovanie, kohézia komunity, kolaboratívna demokracia. Môže zahŕňať deliberáciu.	Môže byť náročné na čas i zdroje; činnosť je často príliš povrchná na to, aby bola skutočne participatívna, a často chýbajú deliberatívne aspekty.
	Hackdays a hackatony	Spoločné tvorivé podujatia, na ktorých ľudia z rôznych oblastí aktívne prototypujú riešenia. Prvýkrát sa objavili medzi vývojármi open-source softvéru koncom 90. rokov a odvtedy sa používajú na riešenie sociálnych a demokratických výziev.	Kreatívne a energizujúce priestory, kde vzniknú inovatívne nápady.	Prototypy sú predsa len prototypy, bez investícií do následných hackdays sa len zriedka dosiahne skutočný úžitok.
	Hlboká demokracia	Hĺbkové deliberatívne stretnutia, na ktorých sa stretávajú aktéri s podstatne protichodnými (dokonca nepriateľskými) názormi, aby počúvali, diskutovali a riešili rozdiely. Tento model sa používa v konfliktoch a na prekonanie komplexných a sporných problémov.	Hlboko pohlcujúce a silno moderované, sú bezpečnými priestormi na preskúmanie rozdielov.	Veľmi náročné a intenzívne procesy, ktoré vyžadujú množstvo predbežného plánovania a následných reakcií; všetci účastníci musia byť ochotní zmeniť svoje presvedčenia, aby participovali efektívne.

DELIBERATÍVNA DEMOKRACIA³

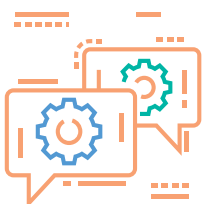
Deliberatívna demokracia nie je novým konceptom. Ako aj samotná demokracia, má korene v starovekom Grécku, a oba koncepty sa odvtedy výrazne vyvinuli. Príkladmi deliberatívnej demokracie v 20. storočí sú „občianske poroty“ v Spojených štátoch a Nemecku v 70. rokoch alebo „konsenzusové konverzácie“ v Dánsku v 80. rokoch. Prvé občianske zhromaždenia sa uskutočnili v Kanade v roku 2004 na základe modelu známeho ako „mini-verejnosť“. V poslednom desaťročí sa deliberatívna demokracia stala prominentnejšou a niekoľko členských štátov experimentovalo s deliberatívnymi procesmi.

Deliberatívna demokracia je formou participatívnej demokracie, v ktorej priama občianska deliberácia tvorí gro procesu. Nepopiera ani nepodkopáva demokratické normy, skôr ponúka potenciál budovať a posilňovať zastupiteľskú demokraciu a poskytuje príležitosť na zlepšenie výsledkov politiky.

Deliberatívne metódy sú do značnej miery na aktívnom konci kontinua, kde občianska participácia tvorí jadro politického procesu a hlasy občanov prispievajú priamo a sú vypočuté. **Výber participatívnej alebo deliberatívnej metódy nie je „buď/alebo“: tieto metódy sa často vzájomne dopĺňajú a používajú spoločne**, či už postupne – napríklad petícia vedie k vytvoreniu zhromaždenia občanov – a naopak, alebo fungujú paralelne. Štúdia „*Mapovanie deliberatívnej demokracie v členských štátoch Rady Európy*“ (2022) poznamenáva, že verejné orgány, ktoré chcú hlbšie zapájať občanov prostredníctvom deliberatívnych iniciatív, by mali:

Preskúmať, kde môžu mať deliberatívne iniciatívy najväčší vplyv.

Preskúmať, ktorá deliberatívna metóda má najväčší potenciál na informovanie politického procesu.

³ Zdroj: European Committee on Democracy and Governance (2023), Report on deliberative democracy, s. 12-14

Uznať, že účelné nápady môžu vziť od vlády, mimovládnych organizácií a neformálnych občianskych skupín, preto je dôležité mať zavedené procesy na vypočutie hlasov všetkých týchto skupín.

Zástancovia často tvrdia, že deliberatívna demokracia ponúka spôsob, ako zlepšiť výsledky politiky a vybudovať dôveru verejnosti v demokratické procesy. Hoci je ťažké merať zvýšenie dôvery, ľahšie merateľný je účinok participatívnej a deliberatívnej demokracie z hľadiska jej vplyvu na politiku. Projekt Hansard Society/Ministerstva spravodlivosti Spojeného kráľovstva s názvom „Digitálne dialógy“ z roku 2008 ukázal, že účasť môže byť prospešná pre obe strany a ukazuje, prečo je potrebná trvalejšia verejná deliberácia s vládou. Je zrejmé, že vplyv a efektívnosť participatívnych a deliberatívnych iniciatív priamo závisí od ich načasovania v rámci politického cyklu, ďalej od toho, ako efektívne sú spojené s politickým procesom, a od použitých metód a postojov tých, ktorí proces kontrolujú.

Značné prekážky pre „efektívnu angažovanosť“ stále existujú na oboch stranách. Na strane vlády sem patrí nedostatok presvedčenia o princípoch skutočnej angažovanosti a kultúra, ktorá je zo svojej podstaty nechotná podstúpiť riziká alebo vníma angažovanie sa s neodbornou verejnosťou ako vysoko rizikové. Pre verejnosť sú to predovšetkým otázky prístupnosti, znalostí a dôvery. V efektívnych deliberatívnych iniciatívach **viacúrovňové vládne subjekty podporujú skupiny občanov pri predkladaní návrhov týkajúcich sa komplexných politických oblastí a tieto výsledky sa premietajú do politického procesu.**

Možné sú štyri hlavné dôvody pre deliberatívnu demokraciu:

1. Príležitostné iniciatívy, nie formálne zakotvené v politickom procese, no i tak majúce za cieľ zlepšiť, informovať a dopĺňať proces, ktorým je hlas občanov zapojený do rozhodovania.
2. Formalizácia procesu, participatívne a deliberatívne procesy sú inicializované v existujúcich demokratických rámcoch s cieľom zlepšiť politické výsledky a rozšíriť participáciu.

Pri uvážení všetkých možností, keď sa deliberácia stáva normatívnejšou, je možné zvážiť:

3. Deliberatívne iniciatívy sú skryté v prepracovanom demokratickom rámci. Môže sem patriť napríklad ústavou nariadené využívanie občianskych zhromaždení v rámci predlegislatívnej kontroly alebo ako doplnok k parlamentným vyšetrovaniam.

4. Deliberatívne iniciatívy sú založené tretími stranami ako „falošná vlajka“ s úmyslom zmanipulovať verejnú mienku alebo politické výsledky. Neexistujú žiadne dôkazy o tom, že by k tomu dochádzalo, ale to len preto, že takéto procesy v súčasnosti majú obmedzený vplyv. Ak sa stanú etablovanejšími a potenciálne významnejšími v rámci politického procesu, mohli by sa eventuálne deliberatívne procesy a ich výsledky začať korumpovať a manipulovať.

Kľúčovým faktorom pri výbere deliberatívnych metód je, že ponúkajú najväčšiu príležitosť vypočuť si a učiť sa od širšej, všeobecne reprezentatívnej skupiny, ktorá je schopná sa hlbšie ponoriť do témy a poskytnúť najlepšiu metódu informovania o politike. Zdá sa však jednoduchšie integrovať deliberatívne iniciatívy do demokratického rámca, v ktorom je občianska participácia a úloha občianskej spoločnosti dobre definovaná. V situáciách, v ktorých je demokracia krehkejšia alebo zraniteľnejšia a v ktorých existuje menšia kultúra participácie, môžu byť potrebné dodatočné zdroje, podpora a kontrolné mechanizmy na úspešné zakotvenie deliberácie. S nárastom používania deliberatívnych procesov – a s ním aj ich potenciálneho vplyvu na politiku – sa transparentnosť a zodpovednosť stávajú kľúčovými faktormi na zabezpečenie toho, že procesy nie sú manipulované, rozvracané alebo korumpované.

Deliberatívna demokracia si vyžaduje nové zručnosti, ktoré nie sú vo verejnom sektore často známe, napríklad pre nábor participantov a facilitáciu, ako aj kultúrnu zmenu k oceneniu tohto procesu a toho, čo prináša. Ak sa podarí dosiahnuť všetky tieto ciele, potom, ako tvrdí OECD, sa deliberatívne iniciatívy môžu „stať bežnou súčasťou demokratického riadenia“, pretože:

1. Umožňujú verejným osobám v rozhodovacej funkcii lepšie prijímať ťažké rozhodnutia, ako aj viac rozhodnutí s dlhodobými dopadmi.
2. Zvyšujú dôveru verejnosti, pravidelná verejná deliberácia dáva ľuďom a osobám v rozhodovacej funkcii príležitosť budovať vzájomnú dôveru.
3. Ponúkajú výhody škály, teda úspory na nákladoch i procese.
4. Posilňujú demokratickú spôsobilosť spoločnosti.

Sú to chvályhodné ciele, aj keď je potrebných viac dôkazov na ich podporu. Hoci počet deliberatívnych iniciatív stúpa a stávajú sa čoraz populárnejšími, nemajú veľký význam, ak nie sú priamo spojené s procesom tvorby politiky alebo legislatívy, o ktorom majú byť informované. Je potrebné venovať viac pozornosti tomu, ako spojiť deliberatívne iniciatívy s procesom tvorby politik. Záleží na tom, pretože deliberatívne iniciatívy bez jasného mechanizmu na ďalší priebeh nezaujmu občanov a dlhodobo pravdepodobne poškodia už tak krehkú dôveru v demokraciu.

Na vyriešenie tejto výzvy **by mali byť deliberatívne a participatívne procesy, ak sa použijú, formálne zakotvené v rámci politických systémov**, aby výsledky rezonovali s tvorcami politik a existoval záväzok reagovať. Je tiež dôležité zabezpečiť **dohľad a kontrolu** po tom, ako participanti deliberatívnych procesov predstavia svoje závery, aby sa sledovala reakcia vlády a iných subjektov. Aby bolo možné ponúknuť politické riešenia, **úroveň intervencie musí byť primeraná**. Výzvou je, že deliberatívne iniciatívy sa často zaoberajú širokými spoločenskými problémami, akým je napríklad zmena klímy. V týchto prípadoch musia byť schopné zväziť systémové zmeny na makroúrovni, ako aj ďalšie mikropolitické podrobnosti.

Dobré plánovanie, dôsledný návrh a dobre vypracované a dohodnuté zásady môžu prekonať výzvy a prekážky v deliberácii. Aj keď sa tieto princípy budú líšiť v závislosti od kultúry a okolností, zistenia vyššie uvedenej štúdie naznačujú, že existuje **súbor základných návrhových charakteristík, ktoré možno očakávať v dobre navrhutej deliberatívnej iniciatíve** zahŕňajúcej mandát, procedúry a riadenie, nábor, facilitáciu a deliberáciu, komunikáciu a angažovanosť a nakoniec aj vlastníctvo spolu s neustálym zlepšovaním.

PRINCÍPY DELIBERATÍVNEJ DEMOKRACIE⁴

Tento dodatok k odporúčaniam Výboru ministrov Rady Európy stanovuje princípy, ktoré sa majú uplatňovať pri navrhovaní a/alebo implementácii deliberatívnych metód a procesov.

1. DOSTUPNOSŤ PRÁVNEHO RÁMCA

- Deliberatívne procesy by mali byť v súlade s celkovým regulačným rámcom a medzinárodnými záväzkami.
- Zákonodarstvo alebo formálna regulácia by mali na potrebných miestach jasne definovať rozsah a požiadavky pre deliberatívne procesy, určujúc, kedy by mali byť použité, ako fungujú a akú majú úlohu a právomoci.
- Mala by existovať regulácia a usmernenia, ktoré zabezpečia, že deliberatívne procesy budú efektívne, zákonné, spravodlivé, transparentné, inkluzívne, zodpovedné a auditovateľné.

⁴ Zdroj: Recommendation CM/Rec(2023)6 of the Committee of Ministers to member States on deliberative democracy, s. 2-4

2. JASNOSŤ MANDÁTU A NÁVRHU

- Mandát deliberatívnych procesov by mal byť jasne definovaný – vrátane jasného harmonogramu, zodpovedností, zdrojov a postupov na sledovanie výsledkov.
- Rozsah by mal byť zvládnuteľný a dosiahnuteľný, berúc do úvahy dostupné zdroje, akými sú čas, personál a finančné prostriedky.
- Mandát, rozsah, zloženie a formáty deliberatívnych procesov by mali byť proporcionálne a vhodné pre diskutovanú tému i účel procesu.
- Návrh deliberatívneho procesu by mal byť transparentný a verejný.

3. SPRAVODLIVÁ REPREZENTÁCIA

- Náborový proces by mal byť spravovaný nezávislým súkromným alebo verejným subjektom, ktorý je na to poverený a kvalifikovaný.
- Náborový proces by mal byť transparentný, inkluzívny, zodpovedný a nezávisle auditovateľný.
- Nábor účastníkov by mal zabezpečiť reprezentatívnu skupinu s využitím vhodných techník náhodného výberu, v prípade potreby aj oslovením sociodemografických skupín ovplyvnených témou deliberácie.
- Malo by sa dbať o vyváženú účasť žien a mužov, ako aj všetkých ďalších skupín, aby sa odzrkadlila demografická štruktúra geografickej oblasti, ktorej sa deliberatívny proces týka. Ak skupina zahŕňa zvolených zástupcov, ich pomer by mal byť jasne definovaný spolu so zavedením mechanizmu na zabezpečenie rovnováhy moci počas celého deliberatívneho procesu.
- Malo by sa dbať o zabezpečenie dostupnosti a inkluzivity, okrem iného preplatením nákladov na účasť vrátane cestovných nákladov, starostlivosti o deti alebo voľna z práce, aby sa podnietila účasť.

4. UMOŽNENÁ A INFORMOVANÁ ÚČASŤ

- Účastníci by mali mať možnosť požiadať o akékoľvek informácie a mali by mať slobodu poskytnúť svoje odpovede bez externého usmernenia alebo návrhov.
- Dôkazy poskytnuté účastníkom by mali byť overiteľné a pochádzať z rôznych zdrojov.

- V závislosti od hĺbky a zložitosti dôkazov by mali mať účastníci dostatočný čas na zamyslenie sa nad tým, čo počuli, ako aj možnosť požiadať o ďalšie vysvetlenia alebo dodatočné informácie.
- Informácie by mali byť prezentované prístupným spôsobom s použitím jasného a zrozumiteľného jazyka.
- Malo by sa predísť informačnému preťaženiu a prílišnému zjednodušovaniu.
- Deliberácia by mala zahŕňať príležitosti na prípravné školenia a priebežné učenie počas procesu deliberácie.

5. KOMPETENTNÁ FACILITÁCIA

- Facilitácia by mala zabezpečiť plynulý priebeh procesu.
- Facilitátori by mali byť primerane skúsení a vyškolení; facilitácia je kľúčovou zručnosťou nevyhnutnou pre zaručenie úspechu procesu.
- Mal by existovať priestor na diskusiu a nesúhlas; facilitátori by mali zabezpečiť dialóg v rámci slušnosti a vyvarovať sa vedeniu k záverom alebo snahe dosiahnuť konsenzus za každú cenu.
- Účastníci by mali mať možnosť dospieť k vlastným záverom a odpovediam bez vonkajšieho zasahovania.
- Facilitácia by mala zabezpečiť, aby účastníci dostali dostatočné a primerané informácie a aby boli v prípade potreby vypočutí a podporení.
- V prípade rozsiahlych procesov by mal byť zavedený zjednodušený koncept facilitácie, aby sa zabezpečila koherencia medzi všetkými skupinami zapojenými do deliberatívneho procesu.
- Malo by sa dbať na zabezpečenie rodovo vyváženého zastúpenia facilitátorov.

6. ZODPOVEDNOSŤ

- Vzťah medzi deliberatívnym procesom a celkovým rozhodovacím procesom by mal byť jasne definovaný a riadený.
- Mal by byť dohodnutý mechanizmus o tom, ako bude deliberatívny proces poskytovať odporúčania a ako na ne nadviažu osoby v rozhodovacej funkcii/tvorcova politik. To by malo byť transparentné.

- Osoby v rozhodovacej funkcii/tvorcovia politik by mali svoje rozhodnutia vysvetliť účastníkom a verejnosti, a to aj vtedy, keď neberú do úvahy výsledky deliberácií.
- Mali by byť zavedené opatrenia proti nenáležitému ovplyvňovaniu vrátane manipulácie a dezinformácií.
- Mal by byť vytvorený plán zapojenia verejnosti, aby sa široko propagoval proces aj výsledky deliberatívnych procesov prostredníctvom vhodných kanálov vrátane sociálnych médií.
- Je potrebné vopred zvážiť, ako budú účastníci deliberatívneho procesu interagovať so širšou verejnosťou, napríklad výberom hovorca.

7. DOHLAD A NÁLEŽITÉ RIADENIE

- Na zabezpečenie legitímnosti procesu by sa malo zvážiť zriadenie nezávislého dohľadu, napríklad vo forme poradnej skupiny alebo „strážcu“.
- Riadiace procesy by mali byť vopred dohodnuté a transparentné.
- Správa a riadenie procesu by mali byť primerane zabezpečené vrátane podpory každodenných operácií.
- Malo by sa zvážiť zapojenie účastníkov do navrhovania každodenných operácií.
- Otvorenosť a transparentnosť by mali byť zakomponované do procesu na preukázanie jeho dôveryhodnosti a spoľahlivosti.
- Verejná správa by mala zabezpečiť, že sú dostatočné zdroje naplánované a dostupné počas celého cyklu vrátane budovania kapacít podľa potreby.
- Účastníci a verejní činitelia by mali dostať pred a/alebo počas procesu primerané školenie o deliberatívnych zručnostiach.

8. VYHODNOTENIE A UČENIE

- Hodnotenie by malo byť súčasťou návrhu procesu a malo by byť vykonávané prostredníctvom sebahodnotiacich postupov alebo nezávislým subjektom.
- Mal by byť poskytnutý priestor na reflexiu nad písomnou alebo ústnou spätnou väzbou získanou priamo od účastníkov, organizátorov a poskytovateľov dôkazov.

- Vo všeobecnosti by výsledky hodnotení mali byť verejné a mali by tvoriť súčasť širšieho cyklu reflexie v rámci orgánu verejného sektora.
- Proces hodnotenia by mal byť otvorený a kritický; námietky by mali byť zohľadnené, pretože týmto spôsobom je možné dosiahnuť zlepšenie a učenie sa.

KONTROLNÉ OTÁZKY, KTORÉ BY SME SI MALI POLOŽIŤ PRI DELIBERATÍVNYCH INICIATÍVACH⁵

Report Európskeho výboru pre demokraciu a správu vecí verejných identifikuje niekoľko štandardov a navrhuje osvedčené postupy. Užitočné môžu byť pre tvorcov politik a osoby v rozhodovacej funkcii, odborníkov z praxe a občiansku spoločnosť, slúžiac ako sprievodca alebo „checklist“ (kontrolný zoznam) na pomoc pri plánovaní, implementácii a hodnotení deliberatívnych iniciatív. **Tento checklist identifikuje 11 tematických oblastí, ktoré musia projekty deliberatívnej demokracie zvážiť, aby boli považované za legitímne, efektívne a transparentné.** Ako každý checklist, ani tento súbor kritérií nie je všeobsažný. Organizátorom a hodnotiteľom deliberatívnych iniciatív sa odporúča, aby tento checklist považovali za „základnú“ sadu otázok, ktoré možno upresniť a rozvinúť podľa vlastných okolností.

1. KODIFIKÁCIA DELIBERÁCIE V RÁMCI REGULAČNÉHO RÁMCA

- Existujú jasné usmernenia, ktoré ukazujú ako, kde a kedy možno využiť deliberatívne iniciatívy?
- Je deliberácia zaintegrovaná do celkového demokratického rámca?
- Zabezpečujú predpisy a usmernenia, že iniciatívy sú efektívne, legitímne, transparentné a auditovateľné?

2. VÝBER TÉMY PRE DELIBERÁCIU

- Je téma jasná, jednoznačná a zvládnuteľná?

⁵ Zdroj: European Committee on Democracy and Governance (2023), Report on deliberative democracy, s. 29-31

- Je téma dostatočne hodnotná na to, aby bolo opodstatnené použitie procesu nákladného na zdroje?

3. VÝBER UHODNEJ METÓDY (METÓD) NA MAXIMALIZÁCIU EFEKTIVITY

- Sú zvolené metódy pre iniciatívu vhodné pre jej cieľ, rozsah a mandát?
- Je jasné, kde deliberácia podporuje širší politický proces a ako sa môže integrovať s inými metódami?
- Je iniciatíva dostatočne premyslená a bola vykonaná patričnou prípravou?
- Sú k dispozícii dostatočné zdroje pre zvolenú metódu a rozsah iniciatívy?

4. INTEGRÁCIA DELIBERÁCIE DO POLITICKÉHO CYKLU

- Umožňuje legislatíva (alebo formálne usmernenia) daný proces a podporuje rozsah a požiadavky deliberatívnych iniciatív, spôsob ich fungovania, ich úlohu a právomoci?
- Ak funguje participácia náhodným výberom, existuje prístup k oficiálnemu registru oprávnených občanov a je prístupný riadeným spôsobom?
- Sú potrebné zdroje zo strany verejného sektora pochopené?
- Existuje plán na získanie nových zručností, ako je facilitácia?

5. VYMEDZENIE ROZSAHU A PÔSOBNOSTI INICIATÍVY

- Je rozsah zvládnuteľný a dosiahnuteľný, pričom organizačný orgán si je vedomý preťaženia informáciami, krivky učenia sa pre participantov a ako je iniciatíva zabezpečená?

6. RIADENIE A DOZOR NAD DELIBERATÍVNymi INICIATÍVAMI

- Existuje poradná skupina, ktorá môže podporiť tím organizačného orgánu pri návrhu a realizácii, a je táto skupina zložená z pracovníkov verejných inštitúcií a externých odborníkov?
- Existuje mechanizmus nezávislého dozoru, ako je napríklad úloha „strážcu“, aby sa zabezpečilo, že proces je legitímny?
- Existuje zvážený a definovaný proces menovania predsedu?

- Sú participantí zapojení do navrhovania toho, ako bude fungovať každodenný proces?
- Sú otvorenosť a transparentnosť zabudované do všetkých častí procesu s cieľom preukázať dôveryhodnosť a budovať dôveru?
- Existuje riadne zabezpečený a fungujúci sekretariát na podporu každodenných operácií?

7. RIADENIE NÁBORU PARTICIPANTOV

- Je k dispozícii plán náboru a identifikuje, kto je najvhodnejší na vykonávanie tohto procesu?
- Je náborový proces transparentný, zodpovedný a nezávisle auditovateľný?
- Začína sa náborový proces s veľkou základňou a predpokladá sa obmedzená odozva?
- Umožňuje legislatíva v prípade potreby prístup k centrálnej databáze potenciálnych participantov (napr. register voličov) a je pravdepodobné, že sa jej používanie bude musieť prísne riadiť zákonom o ochrane súkromia?
- Uvažovalo sa o preplatení nákladov na účasť, aby sa zabezpečilo, že to nebude bariérou?
- Ak panel zahŕňa zvolených zástupcov spolu s verejnosťou, existuje jasnosť ohľadom ich pomerov a toho, ako môže proces zabezpečiť, aby ich názory neprevážili verejnú diskusiu?

8. UČENIE PARTICIPANTOV A POSKYTOVANIE DŮKAZOV

- Berie návrh do úvahy hĺbku a zložitosť dôkazov a zahŕňa priestor, ktorý zabezpečí, že participantí sa budú môcť zastaviť, zamyslieť sa nad tým, čo počuli, a skontrolovať priebeh skupinového procesu, aby zistili, či niečo netreba zopakovať alebo podrobnejšie vysvetliť?
- Bol zohľadnený objem informácií a ľudská schopnosť ich absorbovať a spracovať?
- Boli postupy profesionálnej facilitácie implementované do jadra iniciatívy, aby sa zabezpečilo, že proces bude prebiehať hladko, participantí budú vypočutí a podporovaní a nebudú zavalení dôkazmi?
- Sú dôkazy rôznorodé a zohľadňujú rôzne perspektívy?

- Existuje mechanizmus na poskytnutie dodatočných dôkazov, ak o to participanti požiadajú alebo ak majú pocit, že to, čo počuli, nie je postačujúce na prijatie rozhodnutia?
- Berie návrh do úvahy a umožňuje príležitosti na učenie na mieste?

9. FACILITÁCIA PROCESU A RIADENIE DELIBERÁCIE

- Je iniciatíva robustná, rešpektujúca a inkluzívna?
- Berie návrh do úvahy, že facilitácia je kritická zručnosť, a zabezpečuje, že facilitátori majú primerané skúsenosti a tréning?
- Je jasné, že facilitácia udržiava a riadi diskusiu, ale nedosahuje ani neovplyvňuje závery?
- Je jasné, že úlohou facilitátorov nie je dosiahnuť konsenzus za každú cenu, a výsledky musia čestne odrážať všetky vypočuté názory?
- Existuje priestor na náročné diskusie a nesúhlas?

10. DOPAD INICIATÍVY A PODPORA ANGAŽOVANIA VEREJNOSTI

- Je jasne definované, ako bude deliberatívny proces fungovať s kľúčovými rozhodovateľmi – sú tieto procesy informatívne alebo záväzné?
- Je formálne definované a dohodnuté s oboma stranami, ako bude proces predkladať odporúčania a ako sa na ne bude reagovať?
- Je možné preukázať a zmerať, aký vplyv (priamy a nepriamy) mala deliberatívna iniciatíva?
- Existuje plán verejnej angažovanosti, ktorý propaguje proces a jeho výsledky širokej verejnosti?

11. VYHODNOTENIE A REFLEXIA INICIATÍVY

- Sú hodnotenie a reflexia začlenené do procesu navrhovania od začiatku, vytvárajúc priestor a príležitosť vypočuť si priamo participantov, organizátorov a tých, ktorí podávajú dôkazy?
- Je revízia otvorená a kritická a identifikuje problémy a výzvy, pretože práve z toho prichádza zlepšenie a učenie sa?

- Je všetko sprístupnené verejnosti, aby sa zabezpečilo, že hodnotenia budú súčasťou širšieho cyklu reflexie v rámci orgánu verejného sektora?
- Podporuje nezávislých akademikov, aby skúmali a hodnotili to, čo robíte, a aby zdieľali svoje zistenia?
- Existuje v rámci iniciatívy kultúra, ktorá vníma každú deliberatívnu iniciatívu ako príležitosť na reflexiu a učenie sa?

A group of people are seated around a table in what appears to be a meeting or conference. The image is overlaid with a semi-transparent blue filter. In the foreground, a man with glasses and a beard is looking towards the right, with his hand near his chin. He is wearing a name tag that partially reads "David B.". On the table in front of him are a white mug, a glass, and some papers. Other people are visible in the background, some looking towards the camera and others looking away. The overall atmosphere is professional and focused.

OBČIANSKE ZHROMAŽDENIE V KOCKE

Deliberácia, ako forma participácie, je jedným z nástrojov, ktoré majú k dispozícii tvorcovia politik a zákonodarcovia, ktorí chcú načúvať hlasom obyvateľov. Zároveň je to tiež **spôsob, ako zapojiť neorganizovanú verejnosť do rozhodovania a ako dať priestor inak nevy počutým hlasom verejnosti**. Vytvára priestor na hĺbkové diskusie obyvateľov a dáva im príležitosť vypracovať konkrétne odporúčania pre orgány verejnej moci na všetkých úrovniach.

Deliberatívna demokracia, vrátane občianskych zhromaždení, ponúka príležitosť na otvorenie demokratického procesu prostredníctvom intenzívnejšieho zapojenia verejnosti. Pomáha vytvárať výsledky verejných politik, ktoré lepšie reagujú na potreby či obavy ľudí a komunit, a zvyšuje dôveru v demokratický proces. Na zabezpečenie toho, aby deliberatívna demokracia mohla priniesť takéto výhody, je však nevyhnutné, aby sa dodržiavalo niekoľko základných princípov a štandardov.

Ako už bolo spomenuté, rozlišujeme päť úrovní participácie odstupňovaných podľa miery a intenzity zapojenia verejnosti – informovanie, konzultácie, zapájanie, spolupráca a posilňovanie. **Občianske zhromaždenia** sú metódou deliberácie, ktorá sa nachádza na štvrtej úrovni rebríčka participácie. Zhromaždenie združuje náhodne vybranú reprezentatívnu skupinu obyvateľov s cieľom detailne prediskutovať komplexný problém a dospieť k spoločnému záveru formou odporúčaní.

Občianske zhromaždenia charakterizujú nasledujúce **klúčové vlastnosti**:

Sformulovanie **hlavnej otázky**, respektíve problému, na ktorý obyvatelia hľadajú riešenia.

Pri zhromaždení sú zriadené **viaceré komisie**, ako poradná rada, sekretariát či expertná skupina.

Reprezentatívny **výber obyvateľov formou losovania**, pričom pri výbere sú aplikované demografické kritéria.

Obyvatelia za účasť väčšinou získajú **finančnú odmenu** ako kompenzáciu za venovaný voľný čas.

Prizvanie expertov

na stretnutia, ktorí poskytnú účastníkom odborné informácie o riešenej problematike.

Facilitované diskusie v menších skupinách, v ktorých facilitátori pomáhajú účastníkom preskúmať informácie a diskutovať o možnostiach.

Výstupom skupinových diskusií je séria **spoločných odporúčaní**, ktoré sú predložené voleným predstaviteľom mesta.

Zvyčajne je to **poradný orgán** danej verejnej inštitúcie a jej politických predstaviteľov.

KROK ZA KROKOM K ZORGANIZOVANIU OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA⁶

Dôkladne nadizajnovaný a naplánovaný proces spolu s vopred dohodnutými zásadami sú dôležitými predpokladmi pre úspešne zrealizované občianske zhromaždenia. V nasledujúcej infografike sú prehľadne zosumarizované klúčové prvky zhromaždenia, na ktoré treba myslieť pred, počas a po jeho konaní. Počnúc otázkou, či občianske zhromaždenie organizovať alebo neorganizovať, infografika chronologicky prechádza cez rôzne etapy spojené s plánovaním, organizovaním a realizáciou procesu.

Hlavným prvkom procesu občianskych zhromaždení je **interakcia s účastníkmi**. Na získanie čo najlepších výsledkov je preto dôležité využívať rôzne participatívne metódy a spôsoby aktívneho zapájania účastníkov. Na jednej strane na získanie ich názorov a postojov na riešenie problematiku, na druhej strane na odovzdanie základných informácií a vedomostí potrebných pre ich zodpovedné rozhodovanie. Rozlišujeme tri **základné metódy práce s účastníkmi**,

⁶ Zdroj: *The Innovation in Democracy Programme (2020), How to run a citizens' assembly, s. 2*

ktoré sú v rôznej miere využité aj v občianskych zhromaždeniach vybraných pre účely tejto publikácie:

- **Deliberatívne metódy**

- Facilitované diskusie v menších skupinách – tzv. okrúhle stoly
- Diskusie s politikmi, verejnými činiteľmi, stakeholdermi či zástupcami rôznych inštitúcií

- **Informatívne metódy**

- Prezentácie expertov na odborné témy a ich následná diskusia s účastníkmi

- Poznávacie exkurzie v teréne
- Prezentácia výstupov a odporúčaní zo zhromaždenia

- **Rozhodovacie metódy**

- Hlasovanie účastníkov o sformulovaných odporúčaníach

PRED zhromaždením	Rozhodnúť sa či (ne)robiť občianske zhromaždenie	Zvážiť dostatok času a financií
		Zabezpečiť politickú podporu
		Zvážiť vhodnosť témy
	Nadizajnovať zhromaždenie	Sformulovať hlavnú otázku
		Určiť dĺžku zhromaždenia
		Nastaviť veľkosť zhromaždenia
		Vybrať poradnú skupinu
	Nábor účastníkov a komunikácia	Vybrať pozorovateľov
		Definovať kritériá výberu
Nábor účastníkov		
Komunikačné princípy		
POČAS zhromaždenia	Facilitácia	Procesné vedenie skupiny účastníkov
	Vzdelávacia fáza	Nechať účastníkom vybrať expertov
		Nechať účastníkov pýtať sa expertov
	Deliberatívna fáza	Použiť rôzne vzdelávacie metódy
		Vizualizácia argumentov cez takzvané myšlienkové mapy
		Umožniť aj online deliberáciu
	Rozhodovacia fáza	Pristúpiť k rozhodovaniu
	Komunikácia a zapojenie	Hlasovanie účastníkov o odporúčaníach
PO zhromaždení	Dopad	Zapojiť miestnych poslancov, stakeholderov a širšiu verejnosť
		Komunikovať fungovanie a priebeh zhromaždenia
		Vplyv na verejnú politiku
		Vplyv na vnútornú kultúru a prax miestnych zastupiteľstiev
		Vplyv na členov zhromaždenia a širšiu komunitu obyvateľov
	Zosumarizovať dáta a vyzozprávať príbeh zhromaždenia	

INŠPIRATÍVNE OBČIANSKE ZHROMAŽDENIA V EURÓPE

Naprieč Európou sa nachádza obrovské množstvo inšpiratívnych miest, ktoré svojich obyvateľov aktívne zapájajú do verejného diania prostredníctvom občianskych zhromaždení. Pre účely tejto publikácie sme vybrali desať z nich v piatich tematických kategóriách. To ukazuje na pestrosť a rôznorodosť oblastí, v rámci ktorých sa občianske zhromaždenia dajú využiť. Ide o väčšie aj menšie mestá, ktoré proces deliberatívnej demokracie aplikovali na témy použiteľné aj v prostredí samospráv na Slovensku.

Legenda

- Verejné priestory
- Mestské politiky
- Riešenie problémov
- Rozvoj mesta
- Stále zhromaždenia

VEREJNÉ PRIESTORY

Prvou kategóriou, v ktorej sa dá využiť participatívny nástroj občianskych zhromaždení, sú verejné priestory. Parky, ulice, námestia. Miesta, ktoré prispievajú k lepšiemu životu obyvateľov, posilňujú komunity a robia mestá príjemnejšími a funkčnejšími miestami na život, prácu a zábavu. Trávime tam veľkú časť svojich životov a je preto žiaduce, aby boli obyvatelia danej lokality zapojení do tvorby a úpravy takýchto území. Aby vznikli priestory dobre navrhnuté, udržateľné a prístupné pre všetkých obyvateľov.

Revitalizácia a obnova verejných priestorov bývajú diskutované až konfliktné témy, na ktorých podobu majú ľudia rôzne názory. Seniori, mladé rodiny, ale aj tínedžeri a deti využívajú spoločné územie na rôzne činnosti. Jedna skupina požaduje pokojný priestor, druhá interaktívny a tretia moderný, pestrý a hravý. V prípade chýbajúcej diskusie tak často môže dôjsť k vzniku petícií až polarizácií medzi miestnymi obyvateľmi.

KODAŇ, DÁNSKO

HLAVNÉ MESTO / 644 000 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
rozvoj novej štvrť mesta	11/2022 – 09/2023	66 -> 37 obyvateľov

V januári roku 2022 začalo mesto prostredníctvom svojej spoločnosti By & Havn s výstavbou umelého ostrova Lynetteholm v prístave mesta Kodaň. Ostrov má riešiť niekoľko problémov v lokalite, akými sú nedostatok bytov, ochrana klímy, dopravné zápchy a likvidácia prebytočnej pôdy. Projekt so sebou priniesol veľký záujem verejnosti a hlasnú kritiku za rozsiahly zásah do prostredia.

Výber členov zhromaždenia

Dánsky štatistický úrad rozposlal pozvánku na účasť 10 000 náhodne vybraným obyvateľom mesta prostredníctvom tzv. Digital Post. Z prihlásených obyvateľov bolo do 1. fázy zhromaždenia vyžrebovaných 66 ľudí na základe nasledujúcich štyroch kritérií: pohlavie, vek, vzdelanie a bydlisko, tak, aby odrážali celú populáciu mesta. V 2. fáze prebehol rovnaký proces a vyžrebovaných bolo 37 obyvateľov.

Cieľ

Zvážiť výhody a nevýhody novej štvrte Lynetteholm, pripraviť odporúčania pre ďalší proces a plánovanie tejto štvrte (v 1. fáze) tak, aby bola udržateľná pre prírodu, klímu a ľudí (v 2. fáze). Mesto sa otvoreným dialógom zároveň chcelo vyhnúť ďalšej polarizácii a získať tak politickú podporu na vytvorenie budúcej mestskej štvrte.

Výstup

Občianske zhromaždenie vypracovalo spolu 19 odporúčaní – v prvej fáze 11 odporúčaní, v druhej fáze 8 odporúčaní. Sformulované odporúčania účastníkov boli na záver (25. 9. 2023) slávnostne predstavené a odovzdané primátorovi mesta, predstavenstvu spoločnosti By & Havn a miestnym politikom.

Dopad (právomoci)

Predstavenstvo spoločnosti By & Havn sa zaviazalo poskytnúť spätnú väzbu k odporúčaniam do 3 mesiacov a opätovne po 2 rokoch, ako aj vysvetliť úpravy a prípadné odstúpenia od odporúčaní v ďalšom procese výstavby umelého ostrova Lynetteholm. Okrem toho spoločnosť odovzdá neupravené odporúčania magistrátu mesta na použitie v ďalšom politickom procese.

Odborný garant

We Do Democracy, tvorené podľa OECD princípov

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA

1. Fáza

- 1. Úvodné informačné stretnutie** (16. 11. 2022) – Predstavenie konceptu občianskych zhromaždení.
- 2. Prvý zber podnetov** (26. – 27. 11. 2022) – Predstavenie riešeného projektu, exkurzia v teréne a prvý zber podnetov.
- 3. Druhý zber podnetov** (21. – 22. 1. 2023) – Dialóg medzi účastníkmi a s prizvanými expertmi s cieľom nájsť prieniky na sformulovanie čiastkových odporúčaní.
- 4. Predstavenie prvých 11 odporúčaní** (21. 2. 2023) – Predstavené primátorke mesta, výkonnej riaditeľke spoločnosti By & Havn, vedúceho poradného výboru a šéfovi expertnej skupiny.
- 5. Diskusia o odporúčaníach z prvej fázy** (20. 3. 2023) – Spätná väzba od spoločnosti By & Havn, spolu so Švédskou dopravnou agentúrou a magistrátom mesta.

2. Fáza

- 6. Tretí zber podnetov** (1. 4. 2023) – Ohliadnutie sa za doterajšími zisteniami a diskusia o kľúčových problémoch lokality spolu s prizvanými expertmi.
- 7. Štvrtý zber podnetov** (29. – 30. 4. 2023) – Diskusia na tri vybrané témy spolu s tromi odbornými exkurziami priamo v riešenej lokalite.
- 8. Predstavenie aktuálneho stavu diskusií** (15. 5. 2023) – Predstavujú členovia občianskeho zhromaždenia, ktorí zároveň dostali podnety od verejnosti na zapracovanie v ďalšej fáze.

3. Fáza

- 9. Vypracovanie záverečných odporúčaní** (3. 6. 2023) – Spoločné hodnotenie ambícií a dohodnutie sa na forme odporúčaní. V 2. fáze bolo vytvorených 8 odporúčaní.
- 10. Hlasovanie o konečných odporúčaníach** (14. 6. 2023) – Spojené s finalizáciou formulácií. Na konci bolo schválených 19 odporúčaní.
- 11. Prezentácia výsledkov (25. 9. 2023)** – Občianske zhromaždenie odprezentovalo a odovzdalo odporúčania primátorovi mesta.

● AMBERG, NEMECKO

STREDOVEKÉ A PIVNÉ MESTO V BAVORSKU
/ 42 000 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
využitie územia po starej nemocnici	10/2022 – 11/2022	40 obyvateľov

V roku 2015 bola v centre mesta zbúraná stará komunitná nemocnica. V historickom jadre mesta tak vznikol prázdny pozemok veľkosti 5 000 m², ktorý mesto plánovalo zastavať kombináciou funkcií bývania, obchodov a podzemného parkovania. Voči tomu sa však vzniesla vlna kritiky. Následne sa v septembri 2021 uskutočnilo miestne referendum, ktoré skončilo odmietnutím výstavby a odhlasovaním participatívneho procesu na vyriešenie situácie.

Výber členov zhromaždenia

Kancelária evidencie obyvateľov mesta vyžrebovala skupinu obyvateľov, ktorých následne kontaktovali zamestnanci mestského úradu. Zo skupiny ľudí, ktorí prejavili záujem zúčastniť sa, boli na základe reprezentatívnosti vybraní 40 členovia občianskeho zhromaždenia.

Cieľ

Nájdenie nového využitia územia po zbúranej mestskej budove bývalej komunitnej nemocnice a zároveň zníženie polarizácie v meste.

Výstup

Zhromaždenie sa zhodlo na 14 odporúčaní, ktoré navrhujú v riešenej lokalite voľnejšiu zástavbu rešpektujúcu okolie historického centra s otvoreným verejným priestorom. Dôraz kladú na udržateľnosť, množstvo zelene, klímu či vytlačenie automobilovej dopravy. Odporúčania boli odovzdané stavebnému výboru mestského zastupiteľstva.

Dopad (právomoci)

Komisia výstavby mestského zastupiteľstva na zasadnutí dňa 19. 1. 2023 prediskutovala odporúčania občianskeho zhromaždenia a jednomyseľne ich schválila. Ďalším krokom je ich zapracovanie do existujúcich plánov mesta na prebudovanie lokality.

Odborný garant

Mesto Amberg

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA

- 1. Úvodné stretnutie** (13. 10. 2022) – Zoznámenie sa, identifikácia rôznych potrieb a porozumenie problematike riešenej lokality.
- 2. Podpora odborníkov** (15. 10. 2022) – Experti na urbanizmus, udržateľnú výstavbu a ochranu klímy poskytli členom know-how nevyhnutné pre ďalšie diskusie a rozhodovanie.
- 3. Rozpracovanie návrhov** (4. – 5. 11. 2022) – Formulovanie cieľov zhromaždenia a diskusie o možných alternatívach, ako by lokalita mohla vyzerieť.
- 4. Sumarizácia výsledkov** (17. 11. 2022) – Prediskutovanie výsledkov a návrhov zo všetkých predchádzajúcich stretnutí. Spracovanie finálnych odporúčaní.
- 5. Prezentácia výsledkov** (30. 11. 2022) – Občianske zhromaždenie odprezentovalo 14 odporúčaní komisii výstavby mestského zastupiteľstva.

MESTSKÉ POLITIKY

Strategické plánovanie je kľúčovým nástrojom na dosiahnutie trvalo udržateľného, inkluzívneho a prosperujúceho mesta. Územné plánovanie, dopravná politika, komunitný plán, stratégia cestovného ruchu, školská politika či program odpadového hospodárstva. Ako budú vyzerať naše mestá o desať alebo dvadsať rokov sa definuje práve v mestských politikách.

Tieto politiky sú väčšinou tvorené odborníkmi na mestských úradoch, prípadne prizvanými expertmi. Avšak ich implementácia do praxe ovplyvňuje životy všetkých obyvateľov mesta. Zapájanie verejnosti do tvorby strategických dokumentov je preto dôležité pre dosiahnutie lepších a spravodlivejších politik, ktoré reflektujú reálne potreby a hodnoty obyvateľov.

● GHENT, BELGICKO

UNIVERZITNÉ MESTO / 265 000 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
Dopravný plán mesta	03/2017 – 05/2018	150 obyvateľov

Ulice mesta Ghent boli plné áut a chodci sa v nich necítili bezpečne. S cieľom menšej premávky a lepšej dostupnosti sa vedenie rozhodlo pre vytvorenie Dopravného plánu mesta. V roku 2015 boli do prípravy plánu aktívne zapojení obyvatelia, ktorí sa mali možnosť vyjadriť v rámci ôsmich lokalít. O dva roky neskôr už mestská politika vstúpila v platnosť a doprava začala podľa nej fungovať.

Výber členov zhromaždenia

Mesto realizovalo informačnú kampaň prostredníctvom letákov, plagátov a online médií, na ktorú zareagovalo 808 obyvateľov. Z nich bolo vyžrebovaných 150 ľudí podľa nasledovných šiestich kritérií: primárne – bydlisko a spôsob cestovania, sekundárne – pohlavie, vek, vzdelanie, národnosť. Vyžrebovaných bolo aj 31 náhradníkov.⁷

Cieľ

Zhodnotenie aktuálneho stavu, nahlásenie problémov, navrhnutie riešení a zváženie prípadných úprav k realizovanému Dopravnému plánu mesta.

Výstup

Členovia občianskeho zhromaždenia sformulovali spolu 186 odporúčaní pre mestské zastupiteľstvo.

Dopad (právomoci)

Poradný orgán, ktorý nie je oprávnený prijímať politické rozhodnutia. Členovia zhromaždenia dostali spätnú väzbu na všetky odporúčania od primátora a poslanca pre mobilitu a verejné práce. Niektoré odporúčania boli zapracované a viedli k úpravám Dopravného plánu mesta.

Odborný garant

Mesto Ghent, Ghent University, Billie Bonkers

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA

1. Fáza (príprava)

- Slávnostné vytvorenie** (22. 3. 2017) – Úvodné stretnutie o cieľoch zhromaždenia aj za prítomnosti primátora mesta. Členovia si schválili základné pravidlá fungovania.
- Informačné stretnutie** (29. 3. 2017) – Predstavenie Dopravného plánu mesta odborníčkou na mobilitu.
- Nastavenie programu a agendy** (17. 5. 2017) – Členovia si sami určili sedem nasledujúcich tematických oblastí, ktorým sa ďalej venovali – (1) vplyv na životné prostredie, (2) alternatívne spôsoby dopravy, (3) sociálny vplyv, (4) ekonomický dopad, (5) verejná doprava, (6) systém povolení, (7) technické dopravné aspekty.

2. Fáza

- Prvé stretnutie zhromaždenia** (17. 6. 2017) – Bolo prediskutovaných 5 zo 7 tém. Členovia s expertmi počas diskusií pri okrúhlych stoloch sformulovali 88 odporúčaní, o ktorých hlasovali a po stretnutí ich odovzdali mestskému zastupiteľstvu.

Informačné stretnutie (17. 10. 2017) – Predstavenie meraní dopravy a životného prostredia použitých v Dopravnom pláne.

- Druhé stretnutie zhromaždenia** (28. 10. 2017) – Boli podrobne prediskutované zvyšné 2 témy a pokračovalo sa tiež s témami, ktoré sa ešte neuzavreli. Na záver stretnutia členovia sformulovali odporúčania, následne z domu o nich hlasovali online a opäť boli odovzdané mestskému zastupiteľstvu.

Spätná väzba (12. 12. 2017) – Mestské zastupiteľstvo a vedenie mesta dali členom zhromaždenia spätnú väzbu na odporúčania, ktoré doteraz vypracovali.

- Tretie stretnutie zhromaždenia** (24. 3. 2018) – Výskumná agentúra odprezentovala výsledky meraní, ktoré vykonalo mesto po implementácii Dopravného plánu. Tie členovia prediskutovali, sformulovali odporúčania, následne z domu o nich hlasovali online a opäť boli odovzdané mestskému zastupiteľstvu.

- Štvrté stretnutie zhromaždenia** (31. 5. 2018) – Spätná väzba mestského zastupiteľstva na odporúčania z predchádzajúceho stretnutia.

⁷ Počas celého procesu bolo badať, že počet účastníkov postupne klesal. Na prvom stretnutí bolo prítomných 137 ľudí, na poslednom stretnutí sa zúčastnilo len 44 členov. Ako dôvod väčšina uviedla príliš nízky vplyv na politiku a neistý dopad odporúčaní.

● TRONDHEIM, NÓRSKO

PRÍSTAUNÉ MESTO NA BREHOCH FJORDU
/ 190 000 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
Mestský plán – udržateľnosť	11/2021 – 02/2022	50 obyvateľov

Trondheim je rýchlo sa rozvíjajúce mesto, aj preto vedeniu záleží na dobrých plánoch a práve Mestský plán na roky 2020 – 2032 je dôležitým nástrojom riadenia, ktorý určuje smerovanie mesta v nasledujúcich rokoch. Hlavnou myšlienkou tvorby politiky bolo, že iba spoločnými silami sa dá dosiahnuť udržateľná sociálna transformácia, kde je mesto lepšie, zelenšie a so silnými komunitami.

Výber členov zhromaždenia

Nábor prebiehal 2-fázovým procesom. Najskôr bolo zaslaných 4000 SMS pozvánok náhodne vybraným obyvateľom, z ktorých 375 ľudí súhlasilo s účasťou. Z nich bolo 50 obyvateľov vyžrebovaných lotériou na základe štyroch kritérií: pohlavie, vek, vzdelanie a bydlisko.

Cieľ

Diskusia o dôležitých dilemách týkajúcich sa kvality života v meste a najmä udržateľnosti životného prostredia. Cieľom zhromaždenia je poskytnúť rady a odporúčania týkajúce sa priorit a smerovania sociálnych cieľov mesta v rámci nového Mestského plánu na roky 2020 – 2032.

Výstup

Členovia sa zhodli na ôsmich hlavných oblastiach úsilia, z ktorých štyri sa zmenili na nasledovné konkrétne odporúčania – starostlivosť o starších ľudí, znižovanie nerovností, inkluzívna mobilita/doprava a udržateľná spotreba.

Dopad (právomoci)

Zhromaždenie je poradným orgánom, ktorého výstupy boli predložené vedeniu mesta. Odporúčania boli zapracované do mestského plánu a zároveň sú podkladom pre navrhnutie nových sociálnych cieľov mesta.

Odborný garant

Spring Methods AS, SINTEF, Norwegian University of Science and Technology

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA

- 1. Spoznávacie stretnutie** (25. 11. 2021) – Úvod do problematiky udržateľnosti za prítomnosti viacerých expertov, ktorí mali odborné prezentácie pre účastníkov.
- 2. Druhé stretnutie** (2. 12. 2021) – V skupinách sa vytvorili varianty mesta snov v budúcnosti, pričom sa skúmali sociálne problémy a hľadali riešenia, ako dosiahnuť ideál. Nápady boli zobrazené ako titulné stránky novín v roku 2032.
- 3. Tretie stretnutie** (9. 12. 2021) – Práca s návrhmi vysnívaného mesta z druhého stretnutia. Idealizované predstavy boli diskutované, problematizované a tie najdôležitejšie boli prioritizované.
- 4. Štvrté stretnutie** (27. 1. 2022 + 1. 2. 2022) – Členovia boli rozdelení do dvoch skupín podľa tém, v rámci ktorých vypracovali finálne odporúčania pre mesto.
- 5. Záverečné stretnutie** (10. 2. 2022) – Prezentácia odporúčaní spolu s otvorenou diskusiou za účasti zástupcov mesta.

RIEŠENIE PROBLÉMOV

Záplavy, vlny horúčav, starnutie obyvateľstva, zvýšená kriminalita, sociálna nerovnosť, polarizácia spoločnosti či znečistené ovzdušie. Mestá a ich obyvateľov trápia v dnešnej dobe mnohé problémy a výzvy, ktoré sú často navzájom prepojené a môžu viesť k ďalším problémom.

Je dôležité venovať pozornosť týmto problémom, pretože mestá predstavujú motory ekonomického rastu, kultúrneho rozvoja a inovácií. Riešenie problémov miest nie je len otázkou zlepšenia kvality života obyvateľov, ale aj otázkou udržateľného rozvoja, zdravia a sociálnej stability. Preto je nevyhnutné, aby sa mestské výzvy preskúmali a riešili s ohľadom na rôzne aspekty života v meste.

Riešenia na takéto komplexné problematiky je náročné nájsť v úzkej skupine zamestnancov mesta a bez predchádzajúcich podrobných analýz. Z toho dôvodu sa odporúča problémy do hĺbky konzultovať s obyvateľmi mesta, ľuďmi, ktorí sú tým priamo zasiahnutí.

● VALJEVO, SRBSKO

NAJSTARŠIE MESTO V KRAJINE / 59 000 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
znečistenie vzduchu	28. 11. 2020	33 účastníkov

Valjevo patrí medzi mestá s najhoršou kvalitou vzduchu v Srbsku. Znečistenie vo vzduchu cítiť a je viditeľné aj voľným okom. Najväčšími zdrojmi znečistenia sú teplárne, krby v domácnostiach, elektrárne a zbrojovka Krušik. Po tlaku viacerých organizácií a obyvateľov prišli mestskí poslanci s návrhom na vyriešenie problému. O jeho implementácii však obyvatelia neboli dostatočne informovaní.

Výber členov zhromaždenia

Účastníci boli vylosovaní z vopred určenej skupiny obyvateľstva, ktorá je najviac ovplyvnená znečistením vzduchu a/alebo implementáciou opatrení na jeho znižovanie. Konkrétne boli vylosovaní obyvatelia zo šiestich skupín – 1) rodičia detí do 12 rokov, 2) členovia domácností využívajúcich uhlie, pelety alebo drevo na kúrenie, 3) obyvatelia pripojení na vykurovací systém elektrárne, 4) členovia domácností z okrajových častí mesta, 5) členovia domácností s nízkym príjmom, 6) zamestnanci zbrojovky Krušik. Spolu bolo vybraných 40 obyvateľov, avšak pre zlú epidemiologickú situáciu sa na zhromaždení nakoniec zúčastnilo iba 33 z nich.

Cieľ

Znečistenie vzduchu sa priamo dotýka všetkých obyvateľov mesta. Občianske zhromaždenie bolo zorganizované, aby obyvatelia získali viac informácií o problematike, vyjadrili svoje názory, sformulovali návrhy opatrení a prinútili politikov ku konkrétnym krokom na vyriešenie situácie.

Výstup

Séria 10 návrhov opatrení určených pre mestské zastupiteľstvo, pričom nasledujúce 3 z nich boli označené ako najdôležitejšie: 1) identifikácia najväčších znečisťovateľov a ich prechod na ekologickejšie riešenia, 2) vydávanie varovaní pre obyvateľov mesta, keď je znečistenie vzduchu vysoké, a poskytovanie informácií o ochrane pred ním, 3) poskytovanie pomoci domácnostiam prechádzajúcich na centrálnu vykurovanie.

Dopad (právomoci)

Občianske zhromaždenie malo poradnú/odporúčaciu právomoc. To znamená, že návrhy, na ktorých sa účastníci dohodli a ktoré boli posunuté politikom, nie sú pre nich záväzné.⁸

Odborný garant

Jean Monnet Network ACT WB, University of Belgrade (Institute for Philosophy and Social Theory)

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA

1. Fáza (príprava)

- 1. Informovanie účastníkov o problematike prostredníctvom informačných materiálov.** Materiály boli pripravené výskumníkmi pracujúcimi na tomto projekte a následne spripomenované rôznymi lokálnymi aktérmi – experti, občianske iniciatívy a politickí predstavitelia.

2. Fáza

- 2. Občianske zhromaždenie (28. 11. 2020)**
 - Diskusie v menších skupinách pri okrúhlych stoloch. Debaty boli popretkávané plenárnymi diskusiami najskôr s expertmi a potom s politickými predstaviteľmi.
 - Návrhy opatrení – z diskusií v skupinách a debát s expertmi a politickými predstaviteľmi vzišlo 11 tematických okruhov, pretransformovaných do návrhu 10 konkrétnych opatrení.
 - Individuálne hlasovanie o navrhnutých opatreniach, počas ktorého každý účastník vybral 3 prioritné opatrenia.

⁸ Politickí predstavitelia mesta mali veľmi malú účasť na zhromaždení – zúčastnili sa iba dvaja. To aj napriek tomu, že jeden blok bol vyčlenený na ich odpovedanie na otázky od účastníkov. Zároveň nie je možné dohľadať, do akej miery boli odporúčania zapracované.

GDANSK, POĽSKO

PRÍSTAVNÉ A TURISTICKÉ MESTO / 471000 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
záplavové dažde	11/2016 – 12/2016	63 členov

Mesto Gdansk zažilo silné záplavové dažde s obrovskou ujmu na majetku a životoch dvoch obyvateľov mesta. Mesto na takúto situáciu nebolo vôbec pripravené. Aj vďaka meniacej sa klíme sa udalosti môžu hocikedy zopakovať. Do prípravy plánu, ako podobným situáciám v budúcnosti predísť, sa preto mesto rozhodlo zapojiť aj obyvateľov, a to pomocou občianskeho panelu.

Výber členov zhromaždenia

Nábor prebiehal 2-fázovým procesom. Z registra voličov boli náhodne vylosovaní obyvatelia cez program random.org, na základe troch kritérií: mestská časť, vek a pohlavie. Vybraní obyvatelia dostali pozvánky do schránok (na 1 budúceho člena panelu sa rozposlalo 120 pozvánok). Z tých, ktorí prejavili záujem, sa losovalo druhýkrát. Zohľadňovali sa pritom štyri kritériá: mestská časť, vek, pohlavie a vzdelanie. Vybraných bolo 63 účastníkov. Účasť bola honorovaná sumou 600 PLN.

Cieľ

Diskutovať a vypočuť si expertov z oblasti záplavových dažďov. Primárnymi okruhmi tém bolo zadržiavanie vody a rozsah pomoci po ničivých dažďoch. Cieľom stretnutí bolo tiež formulovať odporúčania pre mestské zastupiteľstvo na riešenie problémov.

Výstup

Na základe diskusií bolo sformulovaných 19 odporúčaní. Po hlasovaní účastníkov panelu sa vybralo 16 z nich, ktoré boli posunuté mestskému zastupiteľstvu. K prvej téme bolo sformulovaných 7 návrhov opatrení, k druhej téme 8 odporúčaní a v rámci poslednej témy 1 odporúčanie.

Dopad (právomoci)

Odporúčania občianskeho panelu boli záväzné (na základe neformálneho sľubu od primátora mesta v prípravnej fáze). 16 odporúčaní bolo posunutých mestskému zastupiteľstvu a následne ich mesto začalo implementovať (niektoré úlohy boli však v kompetencii iných inštitúcií).

Odborný garant

mesto Gdansk

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA

1. Fáza (príprava)

- Nápady na riešenie** (31. 10. – 13. 11. 2016) – Všetci obyvatelia mesta mali možnosť poslať nápady na riešenie troch tém stretnutí. Aj o ich nápadoch sa potom diskutovalo na paneli.
- Niekoľko dní pred panelom – stretnutie expertov na dané témy, ktorí mali na paneli prednášať.** Experti boli oslovení priamo organizátormi panelu alebo sa mohli prihlásiť cez verejnú výzvu.

2. Fáza⁹

- Prvé stretnutie** (19. 11. 2016) – Riešená téma: Čo je potrebné urobiť na zlepšenie zadržiavania vody v Trójmiestkom Krajobrazowom parku?
- Druhé stretnutie** (26. 11. 2016) – Riešená téma: Aký by mal byť rozsah pomoci pre obyvateľov Gdanska po silnom daždi?
- Tretie stretnutie** (03. 12. 2016) – Riešená téma: Mali by ste pri budovaní nových retenčných nádrží rezignovať na ich čiastočné napúšťanie vodou?
- Sumarizácia odporúčaní** (04. 12. 2016) – Záverečné stretnutie, na ktorom si členovia občianskeho panelu odhlasovali 16 finálnych odporúčaní.

⁹ Všetky tri stretnutia prebiehali formou prezentácií od expertov, diskusií v menších skupinách a kladenia otázok expertom. Následne prišlo k formulácii návrhov opatrení ku každému problému.

ROZVOJ MESTA

Rozvoj miest je jedným z najdôležitejších sociálno-ekonomických fenoménov 21. storočia. Sú centrami, ktoré priťahujú obyvateľov z vidieckych oblastí a rastú rýchlejšie než kedykoľvek predtým v ľudskej histórii. Tento trend so sebou prináša nové príležitosti, ale aj výzvy, ktorým mestá musia čeliť.

Prosperujúce a atraktívne mesto na život. To je snom mnohých miest, no najmä ich obyvateľov. Pre naplnenie tohto cieľa sa niektoré mestá rozhodli dôverovať lokálnym obyvateľom natoľko, že im dali príležitosť povedať, akým smerom sa má ich domov rozvíjať. Čo sú kľúčové oblasti, do ktorých je podľa nich potrebné investovať čas a financie samosprávy.

AMERSFOORT, HOLANDSKO

VÝZNAMNÝ ŽELEZNIČNÝ UZOL / 156 000 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
rozvoj a smerovanie mesta	04/2016	443 obyvateľov

Organizácia G1000 spolu s obyvateľmi mala sen o aktívnom a inkluzívnom meste, kde sa každý vie nájsť, kde každého hlas je rovnako cenný a kde verejnosť spolu so zamestnávateľmi a politikmi preberajú zodpovednosť za budúcnosť mesta. Počas jedného dňa a bez vopred stanovených oblastí rozhodli stovky miestnych spoločnými silami o smerovaní Amersfoortu.

Výber členov zhromaždenia

Pôvodný zámer bolo dať dokopy 1000 rôznorodých obyvateľov mesta, preto bolo pozvaných 700 obyvateľov, 100 zamestnávateľov, 100 mladých ľudí, 50 poslancov obecného zastupiteľstva a 50 zamestnancov mesta. Pričom obyvatelia boli vylosovaní a dostali pozvánku do schránky. Záujem zúčastniť sa zhromaždenia prejavilo 443 obyvateľov.

Cieľ

Počas jedného dňa zhromaždenie sformulovalo a vybralo 10 odporúčaní, ktoré účastníci považujú za najdôležitejšie pre udržateľný rozvoj mesta.

Výstup

Z desiatich odporúčaní pracovné skupiny vytvorili a rozpracovali nasledovné tri projektové zámery: „Amersfoort Gives Energy“ – energeticky neutrálne mesto 2030 cez sieť aktívnych obyvateľov a ambasádorov, „HappyAmersfoortAcademy“ – inkubátor pre sociálne inovácie a podnikanie, „Popup Initiative Café“ – komunitný web na zdieľanie a prepájanie iniciatív.

Dopad (právomoci)

Prezentácia projektov mestskému zastupiteľstvu, ktoré na zasadnutí poskytlo spätnú väzbu členom pracovných skupín s odporúčaním na dopracovanie zámerov. Členovia zastupiteľstva tiež porovnali vytvorené projekty s už existujúcimi podobnými iniciatívami v meste a navrhli prepojiť sa s nimi.

Odborný garant

organizácia G1000

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA

- 1. Veľké zhromaždenie** (9. 4. 2016) – Spolu 443 účastníkov sa rozdelilo do malých skupín (doobeda po 4 ľuďoch, poobede po 9 ľudí), kde vo formáte okrúhlych stolov diskutovali o nápadoch, ktoré pomôžu rozvoju mesta. Spoločne sformulovali 41 návrhov, z ktorých na záver hlasovaním vybrali 10 najlepších.
- 2. Follow-up stretnutie** (21. 4. 2016) – O druhé stretnutie prejavilo záujem 146 účastníkov, ktorí sa rozdelili do skupín s cieľom rozpracovať 10 návrhov z úvodného zhromaždenia na projektové zámery. Niektoré skupiny sa spojili čím vzniklo 6 zámerov.
- 3. Workshopy pracovných skupín** – Na konci zostali tri skupiny, ktoré sa niekoľkokrát stretli. Tie detailne rozpracovali tri vybrané zámery na konkrétne projekty.
- 4. Odprezentovanie projektových zámerov** (20. 9. 2016) – Tri rozpracované projekty boli členmi pracovných skupín predstavené mestskému zastupiteľstvu.

● DUDLEY & BRIERLEY HILL, VELKÁ BRITÁNIA

RODISKO PRIEMYSELNEJ REVOLÚCIE
/ 79000 & 15000 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
rozvoj centra mesta	11/2019 – 12/2019 (2 víkendy)	40 obyvateľov

Ľudia trávajú veľmi málo času v centrách oboch miest – Dudley a Brierley Hill. Obe centrá budú v priebehu ďalších rokov prebiehať premenou, ktorá ich má zatriktívniť a prilákať ľudí späť. Občiansky panel umožní obyvateľom vyjadriť ich predstavu o vzhľade a využití centier miest.

Výber členov zhromaždenia

Občianskou lotériou bolo náhodne vylosovaných 10 000 obyvateľov Dudley borough (združuje obe mestá), ktorí dostali pozvánku poštou. Z prihlásených bolo vybraných 50 obyvateľov na základe 7 kritérií: vek, pohlavie, geografia, typ domácnosti, povolanie, etnická príslušnosť, zdravotné postihnutie. Celý proces nakoniec absolvovalo 40 účastníkov. Účasť bola honorovaná sumou 300 libier.

Cieľ

Občiansky panel vznikol s cieľom diskutovať o budúcnosti centier dvoch miest. Účelom bolo zistiť, akým spôsobom by obyvatelia chceli centrá miest využívať, zatriktívniť ich a následne prilákať ľudí späť.

Výstup

Účastníci panelu sformulovali 12 odporúčaní. Prioritné nápady aj s návrhmi opatrení boli prezentované mestskému zastupiteľstvu.

Dopad (právomoci)

Pre zástupcov mesta má panel poradnú funkciu. Odporúčania z panelu im pomôžu rozhodnúť sa, čo urobiť v krátkodobom, strednodobom a dlhodobom horizonte, aby boli centrá miest živé a prívetivé.

Odborný garant

The Democratic Society, Sortition Foundation – v rámci programu britskej vlády s názvom The Innovation in Democracy Programme (liDP)

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA

1. Fáza (príprava)

- 1. Prípravné kroky** (07 – 10/2019) – Stanovenie otázok, zostavenie nezávislého poradného panelu, rozosielanie pozývacích listov a prihlasovanie pozorovateľov
- 2. Zapojenie širšieho obyvateľstva** (09/2019) – Všetkým obyvateľom bol rozposlaný online dotazník s otázkami k občianskemu panelu. Odpovede z formuláru slúžili aj ako podklad pre účastníkov panelu.

2. Fáza

- 3. Prvé víkendové stretnutie** (2. – 3. 11. 2019) – Účastníci panelu si vypočuli prednášky expertov o meniacich sa centrách oboch miest, plánovaných projektoch a nápadoch, ako mestá zatriktívniť. O týchto témach účastníci následne diskutovali v menších skupinách. Výsledkom bolo 36 nápadov, z ktorých pomocou hlasovacej platformy „mentimeter“ vybrali 12 prioritných nápadov (šesť pre každé mesto).
- 4. Druhé víkendové stretnutie** (30. 11. – 1. 12. 2019) – Každému stolu boli náhodne pridelené 2 nápady, ktoré následne rozpracovali (realizácia, dopady a prekážky). Po sfinalizovaní plagátov s nápadiami prišlo k hlasovaniu. Následne účastníci v menších skupinách sformulovali návrhy opatrení z nápadov, ktoré dostali najvyššiu podporu.

STÁLE ZHROMAŽDENIA

Občianske zhromaždenia sa v mestách neorganizujú iba jednorazovo na konkrétne témy a problémy. Mestá, ktoré majú záujem systematicky, dlhodobo a koncepcne zapájať verejnosť, vytvárajú tzv. stále zhromaždenia.

Sú to orgány inštitucionálne zakomponované do rozhodovacích procesov mesta. Vďaka tomu ich existencia nie je priamo ovplyvnená komunálnymi voľbami a závislá od politickej priazne aktuálneho vedenia mesta. Každý rok si členovia zhromaždenia určia témy, ktorými sa následne na pravidelných stretnutiach spoločne zaoberajú. Po určitom období sa členovia obmieňajú.

● PARÍŽ, FRANCÚZSKO

HLAVNÉ MESTO / 2102650 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
stále zhromaždenie	10/2021 – 03/2023 (pokračuje doteraz)	100 členov + sekretariát (a nezávislý pozorovací orgán)

Po protestoch žltých viest v Paríži a rastúcej nedôvere v spoločnosti voči inštitúciám sa zástupcovia mesta rozhodli založiť stále občianske zhromaždenie, ktoré umožní obyvateľom ovplyvňovať tvorbu mestských politík. Paríž sa stal prvým veľkým mestom na svete, ktoré takýto inštitút založilo.

Výber členov zhromaždenia

Z registra voličov bolo náhodne vylosovaných 10 000 obyvateľov. Pri výbere boli zohľadnené 4 kritériá: pohlavie, vek, lokalita a socioekonomický status. Obyvatelia, ktorí dostali pozvánku a chceli sa angažovať, sa mohli prihlásiť. Vybraných bolo 100 členov zhromaždenia.

Cieľ

Prekonanie polarizácie v spoločnosti a posilnenie sociálnej kohézie prostredníctvom tém, ktoré sa každý rok menia. V roku 2022 boli hlavnými témami verejné priestory, životné prostredie, sociálne a vzdelávacie problémy.

Výstup

Občianske zhromaždenie spracovalo návrhy lokálnych politík, ktoré išli na hlasovanie do mestského zastupiteľstva. Členovia tiež definovali témy participatívneho rozpočtu mesta, mali možnosť sa dopytovať na zasadnutiach mestského zastupiteľstva a minimálne jedenkrát do roka určiť agendu, ktorú musí mestské zastupiteľstvo riešiť.

Dopad (právomoci)

Mestské zastupiteľstvo musí po schválení návrhov lokálnych politík reportovať progres ich implementácie občianskemu zhromaždeniu.

Odborný garant

Mesto Paríž

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA¹⁰

1. Fáza – objavovanie a učenie

(11/2021 – 06/2022)

- **Vytvorenie troch tematických pracovných skupín:** sociálno-vzdelávacia, životné prostredie, verejné priestory. Účastníci absolvovali exkurzie v teréne a školenia. Výstupom z prvej fázy je sumarizačný materiál od každej zo skupín.

2. Fáza – prehĺbenie a odporúčania

(09 – 12/2022)

- **Pracovné skupiny pracovali na návrhoch odporúčaní z každej témy,** pričom jednotlivé návrhy prioritizovali podľa dôležitosti. V decembri boli ich návrhy zaslané na mestské zastupiteľstvo.

3. Fáza – hlasovanie

(01 – 03/2023)

- **Návrhy boli na workshopoch rozpracované v spolupráci s príslušnými oddeleniami na magistráte mesta.** Odporúčania boli schválené anonymným hlasovaním celého občianskeho zhromaždenia (všetky 3 skupiny). V marci tematické skupiny prezentovali svoje návrhy na mestskom zastupiteľstve, kde boli po debate prijaté.

¹⁰ Kompletne občianske zhromaždenie sa stretáva raz za tri mesiace, pričom ročný rozpočet na jeho organizáciu je 40 000 €. Okrem toho sú účastníci rozdelení do troch tematických pracovných skupín, ktoré sa stretávajú jedenkrát za mesiac.

SAINT-GILLES, BELGICKO

JEDNO Z MIEST V BRUSELSKOM REGIÓNE
/ 50 000 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
stále zhromaždenie	11/2020 – súčasnosť	35 členov + sekretariát

Samospráva Saint-Gilles dlhodobo prejavovala záujem intenzívnejšie a kvalitnejšie zapojiť obyvateľov do tvorby verejných politík. V tejto súvislosti potvrdzuje túžbu aplikovať nové nástroje do svojich procesov, stimulovať vnútornú kultúru participácie a podporovať spoločenské inovácie.

Výber členov zhromaždenia

Náhodný výber, pri ktorom bolo aplikovaných 5 kritérií: vek, vzdelanie, zamestnanie, pohlavie a jazyk. Účastníci boli vyberaní na 2 roky tak, aby boli zapojení aj ľudia, ktorí sa zvyčajne nezapájajú do vecí verejných. Vylosovaných bolo 35 členov zhromaždenia.

Cieľ

Občianske zhromaždenie bolo vytvorené s cieľom podporiť interakciu medzi obyvateľmi a volenými predstaviteľmi, posilniť participáciu obyvateľov a lokálnu demokraciu, priblížiť sa mestu a jeho problémom. Počas dvojročného mandátu rieši zhromaždenie 3 témy, pričom tie vždy súvisia s mestom a životmi jeho obyvateľov.

Výstup

Z každej z troch tém vzišli odporúčania alebo nápady pre mestské zastupiteľstvo.

Dopad (právomoci)

Stále zhromaždenie má poradnú funkciu. Účastníci môžu navrhovať opatrenia a predkladať ich mestskému zastupiteľstvu, ktoré by ich malo implementovať. Zhromaždenie však nemá rozhodovacie právomoci.

Odborný garant

Particitiz

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA¹¹

1. Fáza (príprava)

1. **Úvodné stretnutie** (21. 11. 2020) – Príhovor primátora, zoznámenie sa, diskusia, informovanie o ďalšom priebehu a spísanie charty.

2. Fáza

2. **Téma „Zlepšovanie života v meste“** (12. 12. 2020 – 6. 2. 2021)
 - Prezentácie a diskusie s expertmi
 - Diskusie v piatich facilitovaných skupinách, z ktorých vzišlo 40 nápadov a z nich bolo následne 5 identifikovaných ako prioritá
 - Diskusia o prioritných opatreniach s politickými predstaviteľmi, ktorí majú moc rozhodovať v daných oblastiach
 - Rozpracovanie návrhov opatrení v skupinách do ich finálnej podoby
 - Päť návrhov predstavených politickým zástupcom na najbližšom zastupiteľstve s možnosťou diskusie o nich
3. **Téma „Dostupnosť pracovných príležitostí a školení“** (13. 11. – 4. 12. 2021)
 - Účastníkom boli vopred zaslané podklady vypracované univerzitnými expertmi
 - Prezentácie a diskusie s aktérmi z oblasti zamestnania a vzdelávania/školení
 - Identifikácia problémov v oblastiach vzdelávania, vzájomnej pomoci, lingvistiky, transparentnosti a informovaní
 - Účastníci sa rozdelili do 3 skupín podľa oblastí a vytvorili 20 odporúčaní, ktoré boli rozpracované pri ďalšom stretnutí
 - Z 20 odporúčaní účastníci vybrali 10 prioritných, o ktorých sa potom diskutovalo s mestskými poslancami
4. **Téma „Budúcnosť občianskej participácie v Saint-Gilles“** (5. 10. – 26. 10. 2022)
 - Prezentovanie progresu implementácie odporúčaní mestskými úradníkmi, ktoré vzišli z predchádzajúcich šiestich stretnutí
 - Bližšie predstavenie participácie a inšpiratívnych príkladov praxe
 - Diskusia a identifikácia princípov, ktoré musí v budúcnosti obsahovať participácia v meste – diverzita účastníkov, monitorovanie výsledkov, informovanie o procesoch a neutrálna facilitácia
 - Otvorené fórum, na ktorom účastníci vypracovali 5 nápadov, ako do budúca zapojiť verejnosť v Saint-Gilles (napríklad ďalšie kolo stáleho zhromaždenia, diskusná káva po meste alebo participatívny rozpočet). Následne účastníci o nápadoch diskutovali s primátorom mesta.

¹¹ Mandát občianskeho zhromaždenia trval dva roky, počas ktorých sa účastníci zaoberali tromi rôznymi témami a stretli sa spolu desaťkrát (ku každej téme mali tri stretnutia). O témach rozhodli účastníci v spolupráci s primátorom mesta po úvodnom stretnutí.

AKO JE TO NA SLOVENSKU

Občianske zhromaždenie ako forma participácie sa v zahraničí využíva čoraz častejšie. Inštitúcie a organizácie na Slovensku v minulosti zrealizovali viaceré participatívne procesy s prvkami deliberácie, avšak do roku 2022 evidujeme iba jeden prípad, v ktorom sa plnohodnotne využili kľúčové charakteristiky typické pre občianske zhromaždenie. Tým prelomovým prípadom je mesto Trnava.

TRNAVA, SLOVENSKO

KRÁLOVSKÉ KRAJSKÉ MESTO / 62 400 OBYVATEĽOV

téma	obdobie realizácie	veľkosť zhromaždenia
Adaptácia mesta na klimatickú zmenu	06/2022	30 obyvateľov

Trnava je mesto, ktoré sa dlhodobo snaží o participatívny prístup k verejnému rozhodovaniu. Je jedným z prvých na Slovensku, ktoré sa snažia o štruktúrovaný verejný dialóg so svojimi občanmi. Očakáva sa, že témy súvisiace so zmenou klímy budú polarizačné. Zámerom projektu bolo podporiť dobrú prax demokratickej diskusie v meste, ktorá už má v tejto oblasti dobré výsledky.

Výber členov zhromaždenia

Mesto vyžrebovalo 43 ulíc, na ktoré rozposlali pozvánky do schránok. Obyvatelia z týchto ulíc sa mohli prihlásiť do zhromaždenia (online formulár alebo telefonicky). O prijatí do občianskeho zhromaždenia rozhodlo žrebovanie spomedzi prihlásených s prihliadnutím na relevantné demografické rozdelenie účastníkov. Účasť bola honorovaná sumou 100 €.

Cieľ

Pomenovať víziu mesta do roku 2030 a vybrať opatrenia na adaptáciu na klimatickú zmenu. Cieľom bolo tiež upriamiť pozornosť na dôležitosť opatrení zameraných na zmierňovanie dopadov klimatickej zmeny.

Výstup

Záverečným hlasovaním sa prijalo 21 odporúčaní, čo predstavuje 7 prioritných opatrení pre každý z troch hlavných tematických okruhov: zadržiavanie vody v meste, zeleň vo verejnom priestore a komunikácia mesta o príprave na klimatickú zmenu.

Dopad

Dvaja vybraní zástupcovia občianskeho zhromaždenia odprezentovali prijaté opatrenia na zasadnutí dvoch komisií mestského zastupiteľstva a následne aj na zasadnutí mestského zastupiteľstva (30. 9. 2022), kde sa poslanci danými odporúčaniami zaoberali.

Odborný garant

Mesto Trnava, Človek za klímu, PDCS

PRIEBEH OBČIANSKEHO ZHROMAŽDENIA

- 1. Prvé stretnutie** (1. 6. 2022) – Vzájomné zoznámenie sa, porozumenie cieľom a forme práce. Účastníci formulovali svoje očakávania, prvé názory a otázky pre expertov v riešenej problematike.
- 2. Druhé stretnutie** (7. 6. 2022) – Diskusia s expertmi, ktorí odpovedali na otázky zozbierané na prvom stretnutí. Účastníci mali možnosť konfrontovať svoje názory s odborníkmi.
- 3. Tretie stretnutie** (18. 6. 2022) – Účastníci v troch skupinách vytvárali návrhy opatrení a víziu mesta v roku 2030 v troch hlavných tematických okruhoch. Výsledkom bolo 21 odporúčaní, ktoré si vzájomne pripomienkovali, prioritizovali a na záver o nich hlasovali formou „hlasovacieho semaforu“.

ZÁVER

Znovuvyužitie prázdneho mestského územia, spätná väzba k dopravnému plánu mesta, znižovanie negatívnych dopadov záplavových dažďov, rozvoj a smerovanie mesta či inštitút stáleho zhromaždenia. Na predchádzajúcich stranách ste sa mohli presvedčiť o rôznorodosti tém, oblastí a rozsahu, v akom sa občianske zhromaždenia dajú realizovať a aké benefity poskytujú mestám.

Deliberatívna demokracia prináša na jedno miesto reprezentatívnu vzorku individuálnych obyvateľov, ktorá sa v kratšom či dlhšom časovom období spoločnými silami snaží prispieť k zlepšeniu životných podmienok v mieste, kde žijú.

Ide o unikátny participatívny nástroj potrebný v dnešnej polarizovanej spoločnosti, ktorá je plná negatívnych nálad, konfliktov a rozdielných názorov. Pretože práve vďaka vzájomným facilitovaným diskusiám dokážeme zjemniť emócie medzi obyvateľmi a celý proces ukončiť spoločnými odporúčaniami na riešenie problematiky.

ZOZNAM EXPERTNÝCH ORGANIZÁCIÍ

Sumárny zoznam vybraných organizácií z celého sveta, ktoré sa špecializujú na deliberatívne procesy a majú praktické skúsenosti so zavádzaním týchto procesov na rôznych úrovniach riadenia štátu.

LOKALITA	NÁZOV ORGANIZÁCIE	WEBOVÁ STRÁNKA
Belgicko	G1000	www.g1000.org
Holandsko	G1000	www.g1000.nu
Dánsko	We Do Democracy	www.wedodemocracy.dk
Belgicko	Federation for Innovation in Democracy – Europe	www.fide.eu
Belgicko	The Democratic Society	www.demsoc.org
Veľká Británia	The Involve Foundation	www.involve.org.uk
Francúzsko	DemocracyNext	www.demnext.org
Fínsko	Sitra	https://www.sitra.fi/
Švédsko	Digidem Lab	https://digidemlab.org/
Belgicko	Particitiz – Participation & Citizenship	www.particitiz.eu
Belgicko	Levuur	www.levuur.be
Veľká Británia	Sortition Foundation	www.sortitionfoundation.org
Poľsko	Center for Blue Democracy	www.bluedemocracy.pl
Medzinárodné	The Knowledge Network on Climate Assemblies	https://knoca.eu/
USA	Healthy Democracy	www.healthymdemocracy.org
Kanada	MASS LBP	https://www.masslbp.com/
Austrália	The newDemocracy Foundation	www.newdemocracy.com
Austrália	mosaicLAB	https://www.mosaiclab.com.au/
Česká republika	Participation Factory	www.participationfactory.com
Slovensko	PDCS	www.pdcs.sk

ZDROJE

Council of Europe – Report on deliberative democracy

<https://rm.coe.int/report-on-deliberative-democracy-eng/1680aaf76f>

Recommendation CM/Rec(2023)6 of the Committee of Ministers to member States on deliberative democracy

The Innovation in Democracy Programme (iIDP) – How to run a citizens' assembly

www.gov.uk/government/publications/innovation-in-democracy-programme-launch

Kodaň, Dánsko

www.lynettehholm.borgersamling.dk

Amberg, Nemecko

www.buergerrat.de/en/news/after-referendum-citizens-jury-does-urban-planning/

Ghent, Belgicko

www.stad.gent/nl/over-gent-stadsbestuur/burgerkabinet

Trondheim, Nórsko

<https://borgerkraft.no/assemblies/trondheimspanelet>

Valjevo, Srbsko

www.act-wb.net/wp-content/uploads/2021/06/The-Citizens_Assemblies_Valjevo.pdf

Gdansk, Poľsko

<https://www.gdansk.pl/panel-obywatelski/pierwszy-panel-jak-lepiej-przygotowac-gdansk-na-wystapienie-ulewnych-opadow-deszczu,a,2812>

Amersfoort, Holandsko

www.g1000amersfoort.nl/2016/04/13/g1000amersfoort2016-groener-veiliger-en-socialer/

Dudley & Brierley Hill, Veľká Británia

www.dudley.gov.uk/council-community/peoples-panel/

Paríž, Francúzsko

www.paris.fr/pages/assemblee-citoyenne-20187

Saint-Gilles, Belgicko

www.ccp1060.be

Trnava, Slovensko

www.obcianskezhromazdenie.sk

AKO ZAPÁJAŤ NEORGANIZOVANÚ VEREJNOSŤ?

inšpiratívne príklady občianskych zhromaždení v európskych mestách

text © Matúš Lukačovič, Linda Zuzčáková

Zodpovedná redaktorka: Alena Petrželková
Jazyková korektúra: Ivana Gibová
Obálka a grafický dizajn © Zuzana Chmelová

Bratislava 2023

ISBN 978-80-89051-91-5

Publikácia je súčasťou národného projektu Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík II.

Tento dokument je financovaný z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu cez OP Efektívna verejná správa.